

Koordinace národních systémů sociálního zabezpečení v rámci EU

JUDr. Jana Komendová, Ph.D.

Program přednášky

1. Účel koordinace
2. Volný pohyb osob, volný pohyb pracovní síly v rámci EU
3. Právní úprava koordinace
4. Osobní rozsah koordinace
5. Věcný rozsah koordinace
6. Základní zásady koordinace
7. Koordinace rodinných dávek

Účel koordinace národních systémů sociálního zabezpečení v členských státech EU

- Účelem je zajistit nároky vyplývající ze systému sociálního zabezpečení osobám, které využívají právo na volný pohyb osob a právo na volný pohyb pracovní síly
- Koordinační pravidla určují, který právní řád se použije
- Cílem je zabránit:
 - negativnímu konfliktu právních řádů
 - pozitivnímu konfliktu právních řádů

Volný pohyb osob, volný pohyb pracovníků

1. Primární právo:

část II. Smlouvy o fungování EU – *Zákaz diskriminace a občanství Unie*. Občanství Unie existuje vedle občanství členských států, nenahrazuje je. Každá osoba, která má státní příslušnost členského státu, má občanství Unie

čl. 18 přímý zákaz jakékoli diskriminace na základě státní příslušnosti v rámci použití Smluv

Pokračování

Čl. 45 Smlouvy o fungování EU (bývalý čl. 39 popř. 48 Smlouvy o založení ES) – volný pohyb pracovní síly – dle judikatury ESD je přímo aplikovatelný.

Zaručuje:

- Právo ucházet se o skutečně nabízené pracovní místo
 - Právo pohybovat se za tímto účelem po území jiného členského státu
 - Právo pobývat na území jiného členského státu za účelem výkonu zaměstnání v souladu s právními a správními předpisy, jež upravují zaměstnávání vlastních státních příslušníků
 - Právo pobývat na území jiného členského státu po skončení hospodářské aktivity.
 - Nepoužije se na zaměstnání ve veřejné správě
- Výjimky odůvodněné veřejnou bezpečností, veřejným pořádkem a ochranou veřejného zdraví.

Sekundární právo

- Nařízení Evropského parlamentu a Rady 492/2011/EU ze dne 5.dubna 2011 o volném pohybu pracovníků uvnitř Unie nahradilo Nařízení Rady 1612/68/EHS o volném pohybu pracovníků uvnitř Společenství
- Směrnice 2004/38/ES o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států (nahradila předchozí směrnice ze 60. let)
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/54/EU ze dne 16. dubna 2014 o opatřeních usnadňujících výkon práv udělených pracovníkům v souvislosti s jejich volným pohybem

Právní úprava koordinace národních systémů sociálního zabezpečení

- Primární právo – čl. 48 Smlouvy o fungování EU – legislativní pravomoc orgánů Unie přijímat akty sekundárního práva k ochraně migrujících pracovníků, OSVČ a osob na nich závislých, pokud jde o doby vzniku nároku na dávky a výplatu dávek na území jiného členského státu
- Sekundární právo
 - Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) 883/2004 ze dne 29. dubna 2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení
 - Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) 987/2009 ze dne 16. září 2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení 883/2004

Osobní rozsah koordinace

- **Evropský přeshraniční prvek** - oprávněná osoba podléhá nebo podléhala právním předpisům více než jednoho členského státu
- **Přímá působnost**
 - Státní příslušníci členských států EU,
 - Státní příslušníci států EHP (Norsko, Island, Lichtenštejnsko) a Švýcarska,
 - Osoby bez státní příslušnosti a uprchlíci bydlící na území členských států
 - Státní příslušníci třetích zemí, kteří oprávněně pobývají na území některého členského státu
- **Odvozená působnost**
 - Rodinní příslušníci osob, které přímo podléhají koordinaci,
 - Pozůstalí po osobách, které přímo podléhaly koordinaci

Věcný rozsah koordinace

Dávky, na které se koordinační pravidla vztahují

- Dávky v nemoci,
- Dávky v mateřství a rovnocenné otcovské dávky,
- Dávky v invaliditě,
- Dávky ve stáří,
- Pozůstalostní dávky,
- Dávky při pracovních úrazech a nemocech z povolání
- Pohřebné,
- Dávky v nezaměstnanosti,
- Předdůchodové dávky,
- Rodinné dávky

Negativní vymezení věcného rozsahu koordinace

- Koordinační pravidla se nevztahují na:
 1. Sociální a léčebnou pomoc,
 2. Dávky, u nichž členský stát přijímá odpovědnost za škody např. obětem války a vojenských akcí nebo jejich následků, obětem trestných činů, atentátů nebo teroristických útoků, obětem škod způsobených státními činiteli při výkonu služby, obětem, jež utrpěly znevýhodněním z politických či náboženských důvodů nebo z důvodu svého původu.

Základní zásady koordinace

1. Zásada zákazu diskriminace na základě státní příslušnosti – platí, pokud jde o státní příslušnost členských států,
2. Zásada sčítání dob pojištění – jde o doby pojištění dosažené v jednotlivých členských státech,
3. Zásada aplikace právního řádu jen jednoho členského států EU,
4. Zásada výplaty dávek do ciziny

Rovné zacházení a zákaz diskriminace z důvodu státní příslušnosti

- Úplatní se jen, pokud jde o státní příslušnost členských států EU, EHP a Švýcarska
- Základní zásada, na niž je EU založena
- **Přímá diskriminace** – ustanovení právních předpisů nebo rozhodnutí národních orgánů, které z nároků a práv vylučují osoby na základě státní příslušnosti
- **Nepřímá diskriminace** – rozdílné zacházení založené na zdánlivě neutrálním kritériu, které ve svém důsledku znevýhodní státní příslušníky jiných členských států ve srovnání s vlastními státními příslušníky

Koordinace rodinných dávek

- Rodinná dávka dle č. 1 nařízení 883/2004 - všechny věcné nebo peněžité dávky určené k vyrovnání rodinných výdajů.
- Vyloučení záloh na výživné a zvláštních dávek při narození dítěte a dávek při osvojení dítěte
- Rozdíl od dávek v mateřství, jejichž účelem je zajištění péče v těhotenství a po porodu a náhrada příjmu z výdělečné činnosti důsledku narození dítěte

Úprava koordinace rodinných dávek

- Sekundární právo – nařízení Evropského parlamentu a Rady 883/2004/ES o koordinaci národních systémů sociálního zabezpečení
- Kapitola 8 čl. 67 a nasl.
- Zaměření zejména na případy souběhu nároků na dávky z více členských států

Pravidla přednosti poskytování dávek

- Rodinné dávky poskytované během stejné doby stejným rodinným příslušníkům dávky dle předpisů více členských států
 - a) U dávek poskytovaných více než jedním členským státem z různých důvodů.
 1. nároky přiznané z důvodu zaměstnání nebo samostatně výdělečné činnosti
 2. nároky přiznané z důvodu pobírání důchodu
 3. nároky přiznané z důvodu místa bydliště

Pravidla přednosti poskytování dávek - pokračování

Rodinné dávky poskytované během stejné doby stejným rodinným příslušníkům dávky dle předpisů více členských států

b) U dávek poskytovaných více než jedním členským státem ze stejných důvodů

1. Nároky přiznané z důvodu zaměstnání nebo samostatně výdělečné činnosti – místo bydliště dětí, podpůrně, tam kde je to vhodné nejvyšší dávky (rozdělení nákladů na dávky,
2. Nároky přiznané z důvodu pobírání důchodu – místo bydliště dětí, podpůrně tam kde je to vhodné nejdelší doba pojištění nebo bydlení podle kolidujících předpisů
3. Nároky přiznané z důvodu bydliště - místo bydliště dětí